

Dy Fürryd

Wer nanta dos bihta „wymysiöerysy müzikfolklor“. Yhy śraw ekstra „wymysiöerysy“, à ny „wymysiöejer“, bo s'zàjn ju hefa melodyja, wo zy kàn tekst ny hota àn oü, diöh dos, do dy Wymysiöejyn zunga àn zyngja tidta y feršidnikja špröha. Dy wymysiöejer müzik ent ny nok ufa wymysiöeryša tidyn. Dy wymysiöejer kàjfloüt fùn rym y ganc Ytrop, fu Win àn fu ander štytyn bröhta zy teksta àn melodyja. Oü ym Wymysoü: yn štyzyša, douća àn pönyša djyfyn handuhta zy àn zy kontaktjyta zih myt feršidnikja toüta. Dy wymysiöejer müzykanta špejhta oü diöt. Nöhta bröhta zy di melodyja àn tidyn, wo zy'à gyföta, miöeha wiöda zugioe ufs wymysiöerysy ejwerzoc. Śun ym 19-ta hundytjür wiöe dy wymysiöejer müzik à miškülanc fu feršidnikja motywa àn melodyja. Oü der krig, dos, wi dy Wymysiöejyn wùn byn douća drowa, wi dy Rusa köma – gük dy Wymysiöejyn hon hefa mytgymaht àn öusgyštanda, wiöe dy müzik oü derben. Diöh dos gyt's hefa doücy àn rüsyšy tidta ym repertuar fun Wymysiöejyn.

Dy wihtiksty füşjyn fu wymysiöejer müzik, dr Maria Małanicz-Przybylska śraw, do dy wymysiöejer müzik gyhjyt yn Wymysiöejyn, wen zy dos wefa, àn wen zy zy häsa, do zy ej dy wymysiöejer müzik. Àn zu mah yh oü. Dy antropologa fum etnyša śrywa, do mà zo ufnama dy hjyzikja kàtegorija, wen mà à gyzełsoft wył gyštalt byśràjwa. Diöh dos śràjw yh, do dos bihta byśràjwyt dy wymysiöeryšy folklor, à dy wymysiöejer folklor, wu zàjn ny nok dy wymysiöeryša, ok oü pönyšy, doücy, rüsyšy, čehyšy àn štyzyšy tidyn, hiöert ołdyšt uf à üntlikjy dokumentàcyj. Bo zyst wawer dy fejfteltikàjt fu ynzum tiwa Wymysoü feljyn. Àn dos höt zih ny nok ym dy müzik àn ym dy folklor.

Y dam bihta gyt's teksta, wo'h ho cyzomagyktoüt y Wymysoü yn jün 2004-2021. Dy tidta zàjn feršidnik àn wiöda oü feršidnik gyzunga. Oder diöh dos, do dos bihta wiöd gysrejwa fjyr di, wo zy zy wefa zyngja, müstwer dy wersyja àzu nymłik maha. Miöeha štama oü fun śryfta fum douća etnomuzykolog Karl Horak àn zy łejgja yta ym Volksmusikarchiv Oberbayern y Brückmühl. Diöh dos, do zy wiöda oü ny gynoü ufgysrejwa, maha zy ny inda ym tekst ànöh. Fjyr di, wo zy dos gynoü wefa derwysa, gyt's à kwałnràjster.

Dö wełd yh oü hacagan danka yn Jüšja àn Robert fum Biöetuł, do zy gydyłdik di šwjery wiöer hon byat.

Tiöma fum Dökter

Wstęp

Pod pojęciem „wilamowskojęzyczny folklor muzyczny” rozumiemy teksty, które były śpiewane w języku wilamowskim. Celowo nie użyłem tu pojęcia „wilamowski folklor muzyczny”, gdyż, po pierwsze, istnieje szereg wilamowskich melodii, które nigdy nie miały tekstów, bądź do których teksty się nie zachowały. Po drugie, moim zdaniem, wilamowska muzyka nie kończy się wyłącznie na tekstach wilamowskojęzycznych. Wilamowscy handlarze jeździli po całej Europie, skąd przywozili inspiracje muzyczne. Szczególnie muzyka austriacka miała wpływ na gusta Wilamowian.

Inspiracji nie brakowało również w najbliższym otoczeniu: Wilamowice leżą na pograniczu Śląska i Małopolski, a także blisko tzw. bielsko-bialskiej wyspy językowej, gdzie do 1945 r. dominowała kultura niemiecka. Wilamowianie handlowali również w okolicy, wskutek czego do wilamowskiego repertuaru przeszło wiele okolicznych melodii i tekstów. Zostały one dostosowane do wilamowskich gustów, czasem tłumaczono je na język wilamowski. Również wilamowska orkiestra muzykowała w okolicznych śląskich i małopolskich wioskach. Wilamowski folklor muzyczny był więc już na przełomie XIX i XX wieku swoistą mieszanką zarówno w warstwie melodycznej jak i tekstowej – pieśni śpiewano nie tylko w języku wilamowskim, ale również polskim, niemieckim, śląskim a nawet czeskim. Nie miały wpływ na repertuar Wilamowian miały również późniejsze wydarzenia, jak II wojna światowa, czas okupacji: istnienie szkoły niemieckiej, wprowadzenie języka niemieckiego do kościoła, służba w Wehrmachcie, a także wkroczenie Armii Czerwonej i kilkumiesięczny pobyt czerwonooarmistów. Czasy te były dla Wilamowian trudne, ale znalazło się w nich również miejsce na muzykę, o czym świadczą liczne rosyjskie i niemieckie utwory w repertuarze Wilamowian.

Ogromny wpływ na rozwój i kształt wilamowskiej muzyki miało również powstanie Zespołu Regionalnego „Wilamowice” w 1948 r. Jego założycielka, Jadwiga Bilczewska-Stanecka dokumentowała dawne pieśni i melodie, szczególnie te weselne i związane z rozbudowaną wilamowską obrzędowością. Pieśni w języku wilamowskim tłumaczyła na polski, by można je było śpiewać mimo zakazu. Napisała scenariusze występów opartych na obrzędach weselnych, kolędniczych i innych. Oprócz pieśni zebranych w Wilamowicach, były to również jej autorskie utwory, często inspirowane muzyką innych regionów. Po blisko siedemdziesięciu latach obecności w Wilamowicach weszły one do lokalnego repertuaru.

Jak pisała najważniejsza współczesna badaczka wilamowskiej muzyki dr Maria Małanicz-Przybylska:

Spieranie się o autentyczność piosenek i tańców uznawanych współcześnie za wilamowskie nie ma większego sensu. (...) Nawet jeśli część utworów faktycznie została skomponowana po wojnie, to jednak stworzyli je miejscowi muzykanci, zaspokajając konkretne potrzeby danej chwili i własnej grupy. To samo dotyczy piosenek popularnych przejętych z innych regionów lub nawet z mediów.

Trudno dziś ustalić z całą stanowczością, które utwory znane były od dawna, a które są nowsze. Najważniejsze wydaje mi się jednak to, że Wilamowianie wierzą w posiadanie własnego, oryginalnego repertuaru, że jest on nadal praktykowany i że spełnia ważne współcześnie funkcje – identyfikacji z konkretną wspólnotą i miejscem.

(Małanicz-Przybylska 2019: 28)

Korzystając z osiągnięć antropologii etniczności, której przedstawiciele zwracają uwagę na niebezpieczeństwo zniekształcenia obrazu prezentowanych kultur poprzez zastosowanie kategorii zewnętrznych, staram się stosować kategorie lokalne, emiczne. A więc niezależnie od pochodzenia piosenek, są one „wilamowskie” i „autentyczne”, jeśli to sami Wilamowianie uznają je za swoje. Ta publikacja prezentuje więc wilamowskojęzyczny folklor muzyczny, który jest jedynie wycinkiem większej całości. Dokumentacja wilamowskiego folkloru muzycznego, obejmującego pieśni w językach wilamowskim, polskim, niemieckim, rosyjskim, czeskim, śląskim i innych, czeka więc dopiero na opracowanie. Jeśli któreś z utworów wykluczmy, utracimy szansę na dostrzeżenie różnorodności wilamowskiej muzyki. Dotyczy to również innych przejawów kultury.

Publikacja ta zawiera w sobie teksty i melodie zebrane w terenie, głównie podczas moich badań w latach 2004-2021. Pieśni te charakteryzuje duża wariantowość, jednak ponieważ głównymi odbiorcami tej książki są osoby, które chciałyby je śpiewać, zdecydowaliśmy się na ujednolicenie zarówno melodii jak i tekstów. Niektóre melodie i teksty pochodzą z zapisków niemieckiego etnomuzykologa Karla Horaka, które zachowały się w Volksmusikarchiv Oberbayern. Ze względu na różną jakość zapisu mogą one nie do końca odpowiadać zapisanym wariantom tekstów. Dla dociekliwych umieściliśmy adresy bibliograficzne tekstów źródłowych, jeśli utwory te były publikowane.

Chciałbym podziękować Justynie Majerskiej-Sznajder (Biöetuł) i Robertowi Majerskiemu (Biöetuł) za cierpliwość przy technicznym opracowaniu tego trudnego materiału.

Tymoteusz Król (Tiöma fum Dökter)